

Oponentský posudek diplomové práce Elišky Turčanové *Obraz ženy ve vybraných dílech K. Hotakainena, H. Raittily a J. Seppäläho v perspektivě literárního feminismu* (Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav germánských studií, Oddělení finských studií; Praha 2020). 114 s.

Diplomová práce Elišky Turčanové pojednává o reprezentaci žen ve vybraných románech tří finských autorů narozených v 50. letech 20. století. Kari Hotakainen, Hannu Raittila a Juha Seppälä se již za života dostali do přehledů a historií současné finské literatury a jsou obecně považováni za přední představitele kánonu současné finsky psané prózy. Finská literární kritika je už dávno označila za “mužské autory” (*mieskirjailijat*), tj. autory, kteří se ve svých dílech zabývají problematikou maskulinity a postavením muže v současné společnosti, především v severském, konkrétně finském kontextu. Diplomová práce Elišky Turčanové je již druhou prací zabývající se tvorbou těchto autorů, vypracovanou v oddělení finských studií Ústavu germánských studií FF UK. O analýze současné maskulinity v Hotakainenově, Raittilově a Seppäläho próze pojednává diplomová práce Lucie Jeřábkové, obhájená před necelými dvaceti lety.

Diplomová práce Elišky Turčanové sestává ze dvou hlavních oddílů: oddílu obecného, kde diplomantka představuje široce pojatou historii feministického myšlení i feministické literární vědy, a oddílu vlastní analýzy, kterému předchází představení diplomantčiny metodologie. V úvodu diplomantka představuje dvě hlavní otázky svého výzkumu: “1. Co nám říká feministická naratologická analýza o strategiích konstruování obrazu ženy v literatuře? 2. Jaké společné rysy a trendy lze v souvislosti se zobrazováním ženy v literatuře pozorovat u této trojice autorů a jaký obraz vytváří souhrn všech analyzovaných prostředků?” (str. 10). Otázky jsou jasně formulované a relevantní, včetně následujícího upřesnění na téže straně: “Záměrem výzkumu je tedy zjistit, jakým způsobem současní mužští autoři vstupující do pomyslného dialogu s již zmiňovanou linií finských spisovatelek popisují ve svých dílech, v nichž bývá ústřední postavou současný finský muž, právě ženy.” Pojem “mužský autor” jako překlad finského *mieskirjailija* je vysvětlen na str. 9 v souvislosti s termínem “ženská autorka”. Ač se v češtině můžou adjektiva “mužský” a “ženská” zdát v daných spojeních redundantní, diplomantka objasňuje, jakou literárněvědnou funkci v daném kontextu získávají a dokazuje, že zbytečná rozhodně nejsou. Podobně stojí za ocenění úvahy o překladu termínu *feminist literary criticism* v poznámce na str. 9.

Z hlediska výše zmíněného dialogu s díly finských spisovatelek, která můžeme označit za feministická, je důležité nastínit před vlastní analýzou kontext, do kterého Hotakainen, Raittila a Seppälä vstupují. Diplomantka pojala toto uvedení čtenáře do kontextu snad až příliš široce a vytyčila si v podstatě nesplnitelný úkol: shrnout na pár desítkách stran historii mezinárodního ženského hnutí, feminismu/feminismů a feministické literární vědy. Již první věta kapitoly “Feminismus a ženské hnutí” naznačuje, že diplomantka si je sama vědoma komplexnosti problematiky, o které první část její práce pojednává. Alespoň za zmínku by byl stál i fakt, že v práci nastíněný přehled vývoje ženského hnutí a feministického myšlení se týká západního světa, jedná se tedy o historii tohoto jevu v Evropě a Severní Americe. To je zřejmě správný přístup v souvislosti s finským ženským hnutím a finským feminismem, je však třeba upozornit na to, že tento úhel pohledu není nijak automatický či samozřejmý. Podkapitola “Zrození nezávislé finské ženy” vytváří vhodný a informativní rámec tematiky zkoumaných

literárních děl; důležitá je v této souvislosti i zmínka o postavě či až stereotypu “silné severské ženy”. Zde mohly být ještě zřetelněji zdůrazněny ty aspekty ženské a mužské emancipace (mužskou emancipací zde myslím osvobození se od stereotypních maskulinních rolí), které jsou přímo relevantní k pochopení zkoumaných románů. Některé takové aspekty jsou výstižně uvedeny na str. 20; v této souvislosti by bylo bývalo vhodné pojednat detailněji mj. i o severském, především finském přístupu k mateřské/otcovské/rodičovské dovolené. Nejasná syntakticky i obsahově mi byla v této kapitole věta “Negativní stránkou masivní integrace ženy do mužského prostředí je pak narušení intimní zóny a s ní souvisejících problémů, které načas vymizely z veřejných diskuzí, například problematika sexuálního násilí.” (s. 20). Problematika sexuálního násilí je silně přítomná v Seppäläho románu *Hyppynaru (Švihadlo)*, takže na str. 20 o ní diplomantka mohla pojednat podrobněji a jasněji. Kapitola mohla být tedy důsledněji koncipována tak, aby tvořila úvod k analytické části práce. Tato poznámka o nutnosti propojení obou částí vychází především z trochu jiné koncepce diplomových prací ve Finsku a není tedy míněna jako výtka, spíš jako podnět k zamyšlení.

Rovněž by bylo na místě upřesnit, že diplomantčin přehled feministického myšlení se soustředí na směry a trendy staršího data. Na straně 17 diplomantka vyjmenovává některé “současné feministické proudy”, nezmiňuje ovšem ani slovem queer studia / GLBTI. Ta se z vyvinula z feministických teorií a v širším pojetí jsou dodnes jejich součástí – současná feministická studia nejsou dost dobře bez dialogu s nimi myslitelná. Opomenutí tohoto aspektu může vest lehce k bipolárnímu vnímání genderu (muž – žena). “[D]osažení rovnosti obou pohlaví v nejrůznějších sférách života a zlepšení pozice žen ve společnosti” (str. 17) je samozřejmě i nadále důležitým cílem současného feministického myšlení, je však pouze jedním z mnoha a není dost dobře myslitelné bez důkladné a kritické analýzy genderových binárních opozic.

Pokud se v první části diplomové práce najdou momenty vedoucí k různým výhradám, kompenzuje tyto případné nedostatky druhá část práce více než dostatečně. Diplomantka si k rozboru románů tří současných finských autorů zvolila feministicky zaměřenou naratologickou analýzu a vypracovala za tím účelem metodologický aparát, inspirovaný východisky klasické naratologie (G. Genette, S. Rimmon-Kennan) a přizpůsobený potřebám feministické metody kritiky či analýzy obrazů žen (*images of women criticism*). Diplomantka dokázala, že tento směr feministické literární vědy, podle některých badatelů už pasé, může být i nadále velmi plodným přístupem k textu, a to pokud je založen na skutečně pozorném čtení. Pozorné čtení, zmíněné na str. 108, je zde třeba chápat široce, ne jako překlad pojmu *close reading* angloamerické “nové kritiky” (*New Criticism*). Je pozoruhodné, že diplomantka nepřevzala hotové modely feministické naratologie (Susan Lanser, Kathy Mezei), ale vyvinula pro potřeby práce model vlastní, který úspěšně vyzkoušela při svém zkoumání tří vybraných děl. Jako jedno z východisek uvádí rovněž metodu vzdorného čtení Judith Fetterley. Zde by bylo bývalo na místě upřesnit, jakým konkrétním způsobem bude vzdorné čtení dále uplatněno (kromě obecného rámce feministického přístupu k textu) a zviditelnit tuto metodu i v jednotlivých analýzách.

Samotná volba primárního materiálu se jeví jako velmi vhodná, jak vyplývá z následujících podkapitol práce i výsledků analýz. Ty provádí diplomantka tvůrčím a citlivým

způsobem a neztrácí přitom ze zřetele obsah děl ani jejich kontext. Výsledky rozborů vypravěčů, fokalizace (u které je tak důležitý faktor mocenské dynamiky), velmi pečlivě analyzovaného zobrazení řeči a dalších narativních postupů se zjevně opírají o podrobné, někdy i statistické analýzy jednotlivých jazykových a stylistických prostředků. Za zmínku stojí analýza a interpretace vyprávění v 1. osobě plurálu a singuláru v Seppäläho *Švihadle* (s. 88). Diplomantka pracuje s originálem, u všech citátů však uvádí i publikované české překlady. Na několika místech překladatelská řešení komentuje (např. str. 46: transformace přímé řeči na polopřímou – důkaz toho, jak zavádějící může být naratologická analýza jakéhokoli překladu). Na str. 97 (pozn. 480) uvádí diplomantka na pravou míru chybu v překladu (sloveso “seisoa”). I když srovnávání originálu s překladem rozhodně není těžištěm práce, byly by obdobné komentáře případné na více místech (např. str. 70, citáty s odkazy v poznámkách 330 a 331: “vastaa Tuuli kireästi” vs. “Tuuli chvatně odpoví”).

V závěru práce diplomantka vychází z dílčích závěrů jednotlivých meritorních kapitol, v nichž přehledně shromáždila poznatky z jednotlivých analýz, a shrnuje celkové závěry svého zkoumání. Diskutovat by se dalo o označení “původců roviny výchozího vyprávění” za extradiegetické (nejsem si jista, odkazuje-li se zde na rovinu implikovaného autora či dokonce autorského subjektu?). Celkově však diplomantčiny závěry potvrzují, že její metoda přinesla velmi zajímavé a přínosné výsledky a umožnila jí odpovědět na výzkumné otázky zmíněné v úvodu. Souhlasím s názorem, uvedeným na str. 108, že “[z]působ konstruování obrazu žen na základě interpretace mužských postav [--] můžeme v jistém smyslu taktéž považovat za [--] strategii těchto tří autorů.” Diplomantka rovněž uvádí, že “ani jeden z mužských vypravěčů prototypem ideálního silného Fina” a že “[m]užské postavy v dílech této trojice autorů jsou často naopak pasivní a vůči ženě submisivní.” “Charakteristiky mužských postav totiž mohou čtenáři napomoci při upřesňování některých rysů analyzovaných žen, případně lze pomocí nich lépe pochopit motivace jejich jednání.” (ibid.). I s těmito závěry lze jen souhlasit: zobrazení žen v dílech tří zvolených autorů vypovídá především o mužských postavách/vypravěčích těchto děl. O to zajímavější by bylo bývalo vstoupit do dialogu s výše uvedenou diplomovou prací Lucie Jeřábkové a jejími analýzami maskulinity u tří zvolených autorů. V závěru se rovněž nabízela možnost přehledně usouvstažnit některé věci zmíněné v první části práce (např. postavu silné finské ženy) s konkrétními případy v jednotlivých románech.

Práce je psaná dobrou češtinou, jen některé pasáže mohly být plynulejší (např. “Revoluční nálady [--], daly [--] konec pochybnostem o základním vztahu mezi dvěma pohlavími”, str. 13-14). Překlady finských termínů jsou adekvátní, připomínku bych měla k termínu *raittiusliike* (s. 19, pozn. 33), přeloženému jako “hnutí střídmosti”; doslovný překlad by mohl být “hnutí střízlivosti”, adekvátní překlad je však -podobně jako u anglického *temperance movement*- “protialkoholní hnutí”. Poznámkový aparát je velmi pečlivý, drobných překlepů či opakování je jen pár (W. Wittigová -jedná se zřejmě o Monique Wittig(ovou)?-, publikace *Sain roolin johon en mahdu* – zmíněna dvakrát na str. 25).

Diplomová práce Elišky Turčanové, především její druhá část, je vynikající ukázkou samostatného a tvůrčího přístupu k literárnímu bádání. Diplomantka prokázala samostatnost v práci s prameny, jichž shromáždila úctyhodné množství, i badatelskou zralost ve výběru a rozvinutí metodologického aparátu, když si zvolila nemódní téma zkoumání obrazu ženy a

kvalitou i důkladností své práce ukázala, že se jedná o téma věčně aktuální. Práce je rovněž důkazem diplomantčiny schopnosti tvůrčího přístupu k metodám literárního bádání obecně, schopnosti tvořivě kloubit analýzu s interpretací, aparát klasické naratologie s kontextuálním přístupem. Práce nepřimo ukazuje plochost některých finských povrelních feministických kritik vybraných románů – konkrétně recenzí, které nebyly v dílech schopné vidět komplexitu vyprávěcích postupů a obviňovaly autory zjednodušujícím způsobem z mužsky šovinistického pohledu na ženu. Nelze než doufat, že diplomantka bude v tak slibně započaté práci pokračovat! Navrhuji ohodnotit diplomovou práci známkou výborně, samozřejmě v souvislosti s výsledkem obhajoby.

V Turku 8. června 2020

Doc. Dr. Viola Parente-Čapková, PhD.

Oddělení finské literatury / Kotimainen kirjallisuus

Ústav historie, kultury a věd o umění

/ Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Univerzita v Turku / Turun yliopisto